

ПЕРЕКЛАД АВТЕНТИЧНИЙ

20.09.2024

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

**СПРАВА «Л.Т. ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF L.T. v. UKRAINE)**

(Заява № 13459/15)

РІШЕННЯ

П.1 ст. 6 (кримінальний аспект) та пп. «с» п. 3 ст. 6 • Справедливий розгляд справи судом • Захист шляхом надання правової допомоги • Кримінальне провадження щодо заявниці призвело до її госпіталізації до психіатричного закладу • Застосовність кримінального аспекту статті 6 • Необгрунтоване видалення заявниці із зали суду першої інстанції до підтвердження її психічного розладу цим судом, у результаті чого вона не мала можливості оскаржити пред'явлені їй обвинувачення та вчинення нею злочину • Нездійснення судом першої інстанції оцінки здатності заявниці брати участь у розгляді справи • Заявниця також була позбавлена інших процесуальних прав • Призначена державою правова допомога мала серйозні та явні недоліки і завдала шкоди правам та інтересам заявниці • Відсутність належної ретельності з боку національних судів у зв'язку з цим • Попри бажання заявниці апеляційна скарга подана не була, рішення про подання такої скарги було повністю залишено на розсуд призначеного державою захисника • Згідно з відповідним національним законодавством обвинувачений не має права особисто подавати апеляційну скаргу на ухвалу у кримінальному провадженні про застосування примусових заходів • Відсутність належного обґрунтування для ненадання заявниці можливості подати апеляційну скаргу особисто • Порушена загальна справедливість провадження

Підготовлено Секретаріатом. Не є обов'язковим для Суду.

СТРАСБУРГ

06 червня 2024 року

ОСТАТОЧНЕ

06.09.2024

Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції. Його текст може підлягати редакційним виправленням.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
СЕКРЕТАРІАТ УПОВНОВАЖЕНОГО
У СПРАВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ
ЗГІДНО З ОРИГІНАЛОМ

У справі «Л.Т. проти України»

Європейський суд з прав людини (П'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Маттіас Гуйомар (*Mattias Guyomar*), Голова,
Ладо Чантурія (*Lado Chanturia*),
Мартіньш Мітс (*Mārtiņš Mīts*),
Стефані Моро-Вікстром (*Stéphanie Mourou-Vikström*),
Марія Елосегі (*María Elósegui*),
Катержіна Шімачкова (*Kateřina Šimáčková*),
Микола Гнатівський (*Mykola Gnatovskyy*), судді,

та Віктор Соловейчик (*Victor Soloveytschik*), Секретар секції,
з огляду на:

заяву (№ 13459/15), яку 07 березня 2015 року подала до Суду проти України на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) громадянка України, пані Л.Т. (далі – заявниця);

рішення не розголошувати особу заявниці громадськості (пункт 4 Правила 47 Регламенту Суду);

рішення повідомити Уряд України (далі – Уряд) про скарги за підпунктом «е» пункту 1 та пунктом 4 статті 5, статтею 6 Конвенції і статтею 2 Протоколу № 7 до Конвенції, а також визнати решту скарг у заяві неприйнятними;

зауваження, подані Урядом держави-відповідача, та зауваження, подані заявницею у відповідь;

письмові коментарі, подані неурядовою організацією «Validity Foundation – Mental Disability Advocacy Center», якій тогочасний голова П'ятої секції надав дозвіл вступити у провадження в якості третьої сторони;

після обговорення за зачиненими дверима 14 травня 2024 року постановляє таке рішення, що було ухвалено у той день:

ВСТУП

1. Справа, головним чином, стосується скарги заявниці за статтею 6 Конвенції на несправедливість кримінального провадження щодо неї, яке призвело до ухвалення рішення про поміщення її до психіатричного закладу.

ФАКТИ

2. Заявниця народилася у 1982 році та проживає в м. Полтава. Її представляв пан О. Левицький, юрист, який практикує у м. Київ.

3. Уряд представляла його Уповноважений, на останніх етапах провадження, пані М. Сокоренко з Міністерства юстиції.

4. Факти справи можуть бути узагальнені таким чином.

I. КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ЗАЯВНИЦІ

5. 13 листопада 2013 року Н., дружина чоловіка, якого, як стверджувалося, переслідувала заявниця, подала заяву до міліції, стверджуючи, що заявниця напала на неї на вулиці, внаслідок чого вона отримала синці на обличчі та страждала від болю в шії. Було порушено кримінальне провадження.

6. 30 січня 2014 року в присутності К. (безоплатного захисника, якого залучив слідчий) заявниці було пред'явлено обвинувачення в умисному нанесенні Н. легких тілесних ушкоджень, а також допитано. Вона заперечила нанесення будь-яких тілесних ушкоджень Н.

7. Під час розслідування слідчий допитав потерпілу та свідків, а також провів відтворення обстановки та обставин події без участі заявниці. Він також склав постанову про призначення судово-психіатричної експертизи психічного стану заявниці на момент вчинення кримінального правопорушення та необхідності її примусового психіатричного лікування.

8. 05 червня 2014 року після проведення стаціонарної судово-психіатричної експертизи заявниці комісія психіатрів комунального закладу «Дніпровська клінічна психіатрична лікарня» Дніпровської обласної ради» склала акт № 120, в якому зазначила, що заявниця страждала на параноїдну шизофренію, що проявлялася у формі еротичного марення, яке супроводжувалося еротичним тлумаченням подій, що відбувалися; аномальними емоційними реакціями зі зниженням порогу агресії; і підпорядкуванням всього її укладу життя маячним ідеям і реалізації цих ідей. Експерти дійшли висновку, що заявниця була нездатною усвідомлювати та контролювати свої дії, а також була недієздатною як під час вчинення кримінального правопорушення, так і під час оцінки її стану, і за станом здоров'я потребувала поміщення до психіатричного закладу зі звичайним наглядом. Згідно з твердженнями заявниці вона не отримала копію акту і дізналася про висновок експертів лише під час подальшого судового розгляду.

9. 24 червня 2014 року у клопотанні, поданому до Київського районного суду міста Полтави (далі – районний суд), прокурор висунув заявниці обвинувачення в умисному нанесенні легких тілесних ушкоджень і просив районний суд ухвалити рішення про застосування примусових заходів медичного характеру у вигляді госпіталізації заявниці до психіатричного закладу, як передбачалося статтею 94 Кримінального кодексу України.

10. Того ж дня слідчий надав К. дозвіл на ознайомлення з матеріалами справи.

11. 03 липня 2014 року районний суд провів підготовче засідання у справі. Заявниця і К. були присутні. Згідно з твердженнями заявниці вона дізналася про це засідання і передання справи до суду з повістки, отриманої нею 02 липня 2014 року. Тоді вона безуспішно намагалася зв'язатися з К. Після засідання, під час якого вона дізналася, що К. ознайомився з матеріалами справи за її відсутності і не повідомив її про це, вона спробувала обговорити з ним цю ситуацію, але він відмовився співпрацювати, зазначивши, що вона могла найняти приватного захисника, якщо була незадоволена його поведінкою.

12. Того ж дня, 03 липня 2014 року, заявниця звернулася до районного суду із заявою про надання їй дозволу на доступ до матеріалів кримінального провадження, які знаходилися у суді, у тому числі до клопотання прокурора та будь-яких супровідних матеріалів. Вона не отримала відповіді.

13. 04 липня 2014 року заявниця звернулася до Полтавського місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги з клопотанням про заміну К. іншим захисником, стверджуючи, що він діяв всупереч її інтересам.

14. Того ж дня заявниця звернулася до прокуратури з клопотанням дозволити їй ознайомитися з матеріалами кримінального провадження щодо неї та надати можливість зробити фотокопії документів, які в ньому містилися. У відповіді від 07 липня 2014 року прокуратура Полтавської області зазначила, що заявниця мала діяти через свого захисника, оскільки вона була особою, щодо якої було подано клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру.

15. 08 липня 2014 року заявниця поскаржилася до районного суду на бездіяльність К. і відсутність співпраці, а також клопотала про призначення їй іншого захисника. Вона також подала заяву, оскаржуючи висновок судово-психіатричної експертизи та вимагаючи проведення нової судово-психіатричної експертизи.

16. 09 липня 2014 року районний суд провів засідання у справі. Заявницю представляла новий захисник Д., яка була призначена 08 липня 2014 року замість К., який захворів. Згідно з наданим Суду офіційним аудіозаписом засідання, на початку засідання прокурор просив суд розглянути справу за відсутності заявниці у зв'язку з тим, що неповнолітній свідок боявся прийти до суду для надання показань, оскільки побоювався за своє життя та здоров'я. Посилаючись на статтю 512 Кримінального процесуального кодексу України (див. пункт 39), прокурор стверджував, що присутність заявниці не була обов'язковою. Д. зазначила, що вона не могла висловити свою думку з цього питання, оскільки ще не бачила матеріалів справи, а тому просила суд надати їй час для ознайомлення зі справою. Районний суд задовольнив клопотання прокурора та зобов'язав заявницю залишити

зал суду. Суд ухвалив, що оскільки у справі брали участь неповнолітні свідки та справа стосувалася застосування примусових заходів медичного характеру, провадження мало проводитися за відсутності заявниці, а її інтереси мала представляти її захисник.

17. Потім суддя вирішив відкласти засідання до 14 липня 2014 року, аби надати Д. час для ознайомлення з матеріалами провадження. Водночас суддя просив Д. не повідомляти заявницю про дату наступного засідання. У відповідь Д. стверджувала, що це був її обов'язок повідомити свого клієнта про засідання, суддя ж запевнив Д., що він не буде заперечувати, якщо заявницю не буде повідомлено про засідання.

18. 10 липня 2014 року заявниця подала письмове клопотання до районного суду про доступ до документів з матеріалів справи, у тому числі акту судово-психіатричної експертизи. Посилаючись на своє клопотання від 04 липня 2014 року, вона зазначила, що прокурор відмовив їй у наданні доступу, і вказала, що вона бажала б оскаржити цей акт до суду. В матеріалах справи відсутня відповідь на це клопотання.

19. 14 липня 2014 року районний суд провів судове засідання у присутності прокурора, потерпілої та Д. Заявницю не повідомили про засідання. Районний суд заслухав показання потерпілої та свідків сторони обвинувачення. Він також вивчив акт судово-психіатричної експертизи від 05 червня 2014 року та розглянув інші документи. Д. не оскаржувала допустимість жодного з доказів і не висувала жодних заперечень чи зауважень. У своїй заключній промові, яка тривала приблизно двадцять чотири секунди, Д. стверджувала, що вона не мала чого додати і також зазначила, що з огляду на її особистий досвід спілкування із заявницею та висновок судово-психіатричної експертизи, вона залишала ухвалення рішення на розсуд суду.

20. Того ж дня районний суд постановив ухвалу. Він встановив, що заявниця вчинила злочин у вигляді умисного нанесення Н. тілесних ушкоджень. На підставі акту судово-психіатричної експертизи від 05 червня 2014 року суд також встановив, що заявниця не могла бути притягнута до відповідальності за відповідне кримінальне правопорушення і потребувала примусового лікування у психіатричному закладі зі звичайним наглядом. Ухвала підлягала оскарженню протягом тридцяти днів.

21. Д. не подала апеляційну скаргу на ухвалу від 14 липня 2014 року.

22. 16 липня 2014 року заявниця звернулася до районного суду зі скаргою, що вона не була повідомлена про час і дату засідання, і просила надати копію ухвали від 14 липня 2014 року. Зокрема, заявниця стверджувала, що не знала про постановлення ухвали у її справі до 15 липня 2014 року, до телефонного дзвінка від Д., яка

пояснила їй, що захисник сама не знала заздалегідь про дату засідання, а тому не могла повідомити заявницю про засідання. За клопотанням заявниці їй була надіслана копія ухвали.

23. Як впливає з вимоги заявниці за статтею 41 Конвенції (див. пункт 86), 23 липня 2014 року вона уклала договір про надання правової допомоги з обраним нею захисником, паном Левицьким (який пізніше став її представником у Суді (див. пункт 2). Згідно з вимогами заявниці щодо справедливої сатисфакції, цей захисник надавав їй допомогу у складанні апеляційної скарги на ухвалу від 14 липня 2014 року. У своїх зауваженнях у відповідь на вимоги заявниці щодо справедливої сатисфакції, Уряд поставив під сумнів суму, яка вимагалася, зазначивши, *inter alia*, що захисник не виставляв їй рахунку за таку допомогу до 2023 року, тобто упродовж дев'яти років після стверджуваного надання послуги, тоді як договір про надання правової допомоги від 23 липня 2014 року передбачав, що він мав надавати щорічний акт виконаних робіт.

24. 28 липня 2014 року заявниця знову звернулася до районного суду з клопотанням про надання їй доступу до матеріалів провадження, зазначивши, що її попередні клопотання залишилися без відповіді. Вочевидь, це було безуспішно.

25. 12 серпня 2014 року заявниця особисто подала апеляційну скаргу на ухвалу від 14 липня 2014 року. Вона стверджувала, *inter alia*, що її було визнано винною у злочині, якого вона не вчиняла, а районний суд свавільно видалив її із залу судового засідання та розглянув справу за її відсутності, позбавивши її можливості подати свої зауваження, допитати свідків і захистити себе особисто. Заявниця також скаржилася, що вона була позбавлена доступу до матеріалів справи, у тому числі клопотання прокуратури про застосування до неї примусових заходів медичного характеру та акту судово-психіатричної експертизи, на яких ґрунтувалася ухвала про її поміщення до психіатричного закладу. Заявниця оскаржила висновки цього акту та спосіб проведення її судово-психіатричної експертизи. Насамкінець вона стверджувала, що призначені державою захисники, які представляли її, були явно неефективними та відмовилися вжити заходів для захисту її інтересів, у тому числі подати апеляційну скаргу на ухвалу від 14 липня 2014 року. На свій захист вона подала низку доказів, у тому числі позитивні характеристики з місця свого проживання та роботи.

26. 02 вересня 2014 року за клопотанням заявниці Апеляційний суд Полтавської області (далі – апеляційний суд), який розглядав апеляційну скаргу заявниці, надав їй повний доступ до матеріалів провадження та звукозаписів судових засідань.

27. Під час засідання 09 вересня 2014 року, яке відбулося в присутності заявниці, прокурор висловив думку, що провадження слід

було закрито, оскільки заявниця не мала права подавати апеляційну скаргу. Д. підтримала позицію прокурора. Апеляційний суд ухвалив закрито апеляційне провадження без розгляду справи по суті. Суд встановив, що згідно з українським законодавством у таких справах лише захисник або законний представник заявниці мав право подавати апеляційну скаргу.

28. Заявниця подала касаційну скаргу, підтримавши свої скарги та пославшись, серед іншого, на статтю 6 Конвенції. Вона також просила в якості тимчасового заходу зупинити виконання ухвали від 14 липня 2014 року.

29. 22 вересня 2014 року Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ повернув касаційну скаргу заявниці без розгляду з тих же підстав, що й апеляційний суд, зазначивши, що відповідно до чинного законодавства заявниця не мала права подавати касаційну скаргу особисто.

II. ПОМІЩЕННЯ ЗАЯВНИЦІ ДО ПСИХІАТРИЧНОГО ЗАКЛАДУ

30. 22 вересня 2014 року районний суд направив копію ухвали від 14 липня 2014 року до Полтавського обласного психоневрологічного диспансеру та місцевого відділу міліції для виконання.

31. 03 жовтня 2014 року заявницю, яка до цієї дати залишалася на волі, викликали до відділу міліції, а потім примусово доставили до психоневрологічного диспансеру.

32. Ухвалою районного суду від 02 квітня 2015 року заявниці було замінено лікування у психіатричному закладі амбулаторною примусовою психіатричною допомогою. Ухвала ґрунтувалася на заяві диспансеру, у якій зазначалося, що психічне здоров'я заявниці покращилося та залишалося стабільним.

33. 17 листопада 2015 року районний суд припинив застосування примусових психіатричних заходів за заявою психіатра заявниці, який вважав, що її примусове психіатричне лікування більше не було необхідним.

ВІДПОВІДНА НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА

I. КРИМІНАЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ ВІД 05 КВІТНЯ 2001 РОКУ (У РЕДАКЦІЇ, ЧИННИЙ НА МОМЕНТ ПОДІЙ)

34. Відповідні положення Кримінального кодексу України щодо відповідальності осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення в стані неосудності, наведені в рішенні у справі «Анатолій Руденко проти України» (*Anatoliy Rudenko v. Ukraine*), заява № 50264/08, пункт 54, від 17 квітня 2014 року).

II. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ ВІД 13 КВІТНЯ 2012 РОКУ

35. Глава 39 (статті 503 – 516) Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) у редакції, чинній на момент подій, встановлювала процесуальні межі розгляду кримінального провадження щодо особи, якій було пред'явлено обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення у стані неосудності, або яка після вчинення кримінального правопорушення захворіла на психічну хворобу та не могла нести кримінальну відповідальність і відбувати покарання.

36. Відповідно до статті 506 особа, стосовно якої передбачалося застосування примусових заходів медичного характеру або стосовно якої було порушено провадження у справі про застосування таких заходів, користувалася правами підозрюваного та обвинуваченого в обсязі, який визначався характером розладу психічної діяльності відповідно до висновку судово-психіатричної експертизи, та здійснювала їх через законного представника або захисника.

37. Стаття 506 також передбачала, що, якщо характер розладу психічної діяльності чи психічної хвороби перешкоджав проведенню процесуальних дій за її участю, відповідний прокурор або суд мали право приймати рішення про проведення відповідних процесуальних дій без участі такої особи.

38. Стаття 507 передбачала обов'язкову участь захисника у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру.

39. Згідно зі статтею 512 КПК України участь особи, щодо якої порушено відповідне провадження, не була обов'язковою, і особа могла брати участь, якщо цьому не перешкоджав характер її психічної хвороби.

40. Згідно зі статтею 513 КПК України під час постановлення ухвали, відповідний суд повинен був з'ясувати такі питання: (i) чи мало місце кримінальне правопорушення; (ii) чи було кримінальне правопорушення вчинене особою, кримінальне провадження щодо якої розглядається; (iii) чи вчинила особа кримінальне правопорушення у стані неосудності; (iv) чи хворіла ця особа на психічну хворобу, яка виключала застосування кримінального покарання; та (v) чи слід було застосувати до особи примусовий захід медичного характеру і який саме захід слід було застосувати.

Якщо суд визнавав доведеним вчинення кримінального правопорушення особою в стані неосудності або після вчинення кримінального правопорушення особа захворіла на психічну хворобу, яка виключала застосування покарання, суд повинен був поставити ухвалу про застосування примусових заходів медичного характеру.

Якщо суд не встановив, що кримінальне правопорушення було вчинено або вчинено іншою особою, він мав постановити ухвалу про відмову в застосуванні примусових заходів медичного характеру та закрити кримінальне провадження.

Якщо було встановлено, що особа вчинила кримінальне правопорушення у стані неосудності, але на момент судового розгляду видужала або внаслідок змін у стані її здоров'я відпала потреба у застосуванні примусових заходів медичного характеру, суд мав постановити ухвалу про закриття кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру.

Насамкінець стаття 513 передбачала, що кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру могло бути закрито судом, якщо неосудність особи на момент вчинення правопорушення не була встановлена або якщо особа, яка після вчинення кримінального правопорушення захворіла на психічне захворювання, видужала. У такому випадку прокурор мав розпочати кримінальне провадження в загальному порядку.

41. Статті 393 і 425 Кодексу визначали законного представника або захисника особами, які мали право оскаржувати постанову про застосування примусових заходів медичного характеру.

42. 14 листопада 2017 року Законом України № 2205-VIII було внесено зміни до КПК України, якими було встановлено обов'язкову участь у відповідному засіданні осіб, щодо яких розглядалося застосування примусових заходів медичного характеру. Зміни також дали право особам, до яких застосовувалися примусові заходи медичного характеру, особисто звертатися до суду із заявою про припинення або зміну застосування примусового заходу медичного характеру.

III. ПОСТАНОВА ПЛЕНУМУ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ № 7 ВІД 03 ЧЕРВНЯ 2005 РОКУ

43. У відповідних частинах зазначено:

«З метою правильного й однакового застосування судами законодавства про примусові заходи медичного характеру і примусове лікування та усунення недоліків у судовій практиці Пленум Верховного Суду України постановляє:

...

3. ...примусові заходи медичного характеру мають застосовуватися лише за наявності у справі обґрунтованого висновку експертів-психіатрів про те, що особа страждає на психічну хворобу чи має інший психічний розлад, які зумовлюють її неосудність або обмежену осудність і викликають потребу в застосуванні щодо неї таких заходів...

Суди повинні критично оцінювати зазначені висновки [і оцінювати] з точки зору їх наукової обґрунтованості, [їхньої] переконливості й мотивованості... Ці

РІШЕННЯ У СПРАВІ «Л.Т. ПРОТИ УКРАЇНИ»

висновки є доказами у справі, які не мають наперед установлені сили, не є обов'язковими для суду, але незгода з ними має бути вмотивована у відповідних ухвалі, вирокі, постанові суду.

...

10. З урахуванням положень ст. 419 КПК, статей 3 і 25 [Закону України «Про психіатричну допомогу»], а також п. 5 принципу 18 додатка до Резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 18 лютого 1992 року «Захист осіб із психічними захворюваннями та поліпшення психіатричної допомоги» ..., якими передбачено, що пацієнт і його представник мають право бути присутніми на будь-якому слуханні, брати в ньому участь та бути вислуханими, суди повинні забезпечувати участь у судовому засіданні захисника та особи, щодо якої вирішується питання про застосування примусових заходів медичного характеру (за винятком випадків, коли цьому перешкоджає характер її захворювання), [або ж, якщо вона не бере участі] отримувати письмову відмову ... бути присутньою...»

IV. КОНВЕНЦІЯ ПРО ПРАВА ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ, УХВАЛЕНА ГЕНЕРАЛЬНОЮ АССАМБЛЕЄЮ ООН 13 ГРУДНЯ 2006 РОКУ (РЕЗОЛЮЦІЯ A/RES/61/106)

44. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю спрямована на заохочення, захист і забезпечення повного та рівного здійснення особами з інвалідністю всіх прав людини й основоположних свобод, та заохочення поважання до притаманної їм гідності. Україна ратифікувала її 16 грудня 2012 року. Відповідне положення цієї Конвенції передбачає:

Стаття 13 – Доступ до правосуддя

«1. Держави-учасниці забезпечують особам з інвалідністю нарівні з іншими ефективний доступ до правосуддя, зокрема передбачаючи процесуальні та відповідні вікові корективи, які полегшують виконання ними своєї ефективної ролі прямих і опосередкованих учасників, у тому числі свідків, на всіх стадіях юридичного процесу, зокрема на стадії розслідування та інших стадіях попереднього провадження.

2. Щоб сприяти забезпеченню особам з інвалідністю ефективного доступу до правосуддя, держави-учасниці сприяють належному навчанню осіб, які працюють у сфері здійснення правосуддя, зокрема в поліції та пенітенціарній системі.»

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

45. Заявниця скаржилася на несправедливість кримінального провадження щодо неї. Вона посилалася на статтю 6 Конвенції, відповідна частина якої передбачає:

РІШЕННЯ У СПРАВІ «Л.Т. ПРОТИ УКРАЇНИ»

«1. Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи ... судом, який ... встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення...

...

3. Кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше такі права:

...

(с) захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або – за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника – одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя.»

А. Прийнятність

46. Уряд не висловив заперечень щодо прийнятності.

47. Стосовно застосовності статті 6 Конвенції Суд зазначає, що у зв'язку з ухвалою національних органів влади щодо її психічного стану заявниця не могла нести кримінальну відповідальність (див. пункт 20), а призначені щодо неї примусові заходи не становили «покарання». Проте Суд уже встановлював, що кримінальний аспект статті 6 Конвенції був застосовний до провадження щодо обвинувачення заявника у вчиненні кримінального правопорушення, яке призвело до застосування примусових заходів медичного характеру (див. рішення у справах «Валерій Лопата проти Росії» (*Valeriy Lopata v. Russia*), заява № 19936/04, пункти 119 і 120, від 30 жовтня 2012 року та «Васенін проти Росії» (*Vasenin v. Russia*), заява № 48023/06, пункт 130, від 21 червня 2016 року). Суд не вбачає підстав дійти іншого висновку у цій справі: незалежно від його результату, оскаржуване провадження справді стосувалося обвинувачення заявниці у вчиненні кримінального правопорушення, а завдання українських судів у справі заявниці включало встановлення, чи вчиняла заявниця кримінальне правопорушення, та з'ясування, чи мала вона з огляду на її психічний стан нести кримінальну відповідальність за вчинені дії (див. пункт 40). З цього випливає, що є застосовним кримінальний аспект статті 6 Конвенції.

48. Суд вважає, що скарга за пунктом 1 статті 6 Конвенції не є ані явно необґрунтованою, ані непринятною з будь-яких інших підстав, перелічених у статті 35 Конвенції. Отже, вона має бути визнана прийнятною.

В. Суть

1. Доводи сторін

(а) Заявниця

49. Заявниця стверджувала, що рішення районного суду про видалення її із зали судового засідання не мало законних підстав і було свавільним. У зв'язку з тим, що вона була видалена із залу судового засідання і не отримала доступу до матеріалів справи, вона не змогла взяти ефективну участь у судовому розгляді справи та представити свою версію подій, оскаржити докази та допитати свідків.

50. Вона також стверджувала, що призначений державою захисник, який представляв її інтереси, був явно пасивним і всупереч її інтересам відкрито підтримував позицію прокурора. Крім того, Д. не оскаржила ухвалу від 14 липня 2014 року, хоча така апеляційна скарга була єдиним реальним способом для заявниці оскаржити визнання її винною та поміщення до психіатричного закладу, оскільки згідно з національним законодавством вона не мала права подавати апеляційну скаргу особисто.

(б) Уряд

51. Уряд стверджував, що кримінальна справа була розглянута згідно з вимогами глави 39 КПК України незалежним і безстороннім судом, який постановив справедливу та обґрунтовану ухвалу на підставі доказів у матеріалах справи, таких як показання потерпілої та свідків, протокол відтворення обстановки та обставин події, а також акт судово-психіатричної експертизи.

52. Визнавши, що заявниця не була повідомлена про засідання 14 липня 2014 року та не брала участі в судовому розгляді, Уряд стверджував, що згідно з національним законодавством обвинувачені у справах, подібних до справи заявниці, не мали бути присутні у судових засіданнях. Водночас закон гарантував захист інтересів обвинуваченого із психічною хворобою шляхом надання обов'язкової правової допомоги. Таким чином, видалення заявниці із залу судового засідання не призвело до несправедливості провадження та не поставило її в невігідне становище *vis-à-vis* сторони обвинувачення, оскільки її захисник була присутня у засіданні та забезпечувала її захист. Якби заявниця вважала, що її захисник – зокрема Д. – діяла неналежним чином, вона мала попросити суд першої інстанції замінити такого захисника.

2. Третя сторона, яка вступила в справу

53. Міжнародна правозахисна неурядова організація «Validity Foundation – Mental Disability Advocacy Center» зі штаб-квартирою в

Угорщині, стверджувала, *inter alia*, що особи з психосоціальними розладами не могли бути відсторонені від провадження, яке їх стосувалося, з огляду на однакове визнання та однакове становище згідно із законом. Вони мали право бути активними учасниками, як шляхом керування діями своїх представників, так і подання власних заяв. Було б дискримінацією припускати, що вони не могли ефективно брати участь у такому провадженні у зв'язку з їхньою психосоціальною інвалідністю. Сторона, яка вступила в справу, посилалася на документи, ухвалені авторитетними органами, у тому числі Спеціальним доповідачем ООН з проблем осіб з інвалідністю та Комітетом ООН з прав осіб з інвалідністю. Сторона, яка вступила в справу, підсумувала, зазначивши, що позбавлення осіб з інвалідністю права особисто брати участь у розгляді справ щодо них або позбавлення їх прямого доступу до засобів юридичного захисту становило б дискримінацію та суперечило б їхньому праву на доступ до правосуддя, що було основним елементом верховенства права.

3. Оцінка Суду

(а) Особиста присутність

(i) Загальні принципи

54. Суд нагадує, що відповідно до вимог справедливого судового розгляду особа, обвинувачена у вчиненні кримінального правопорушення, повинна, за загальним принципом, мати право бути присутньою та ефективно брати участь у кримінальному провадженні щодо неї. Крім того, підпункти «с», «d» і «e» пункту 3 статті 6 Конвенції гарантують «кожному обвинуваченому у вчиненні кримінального правопорушення» право «захищати себе особисто», «допитувати свідків або вимагати, щоб їх допитали» і «якщо він не розуміє мови, яка використовується в суді, або не розмовляє нею, – одержувати безоплатну допомогу перекладача»; і важко зрозуміти, як обвинувачений може скористатися цими правами за своєї відсутності (див. рішення у справі «Васенін проти Росії» (*Vasenin v. Russia*), заява № 48023/06, пункт 134, від 21 червня 2016 року).

55. Суд також нагадує, що об'єкт і мета пункту 1 та підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції передбачають присутність обвинуваченого. Суд першої інстанції може як виняток продовжити засідання, якщо обвинувачений відсутній у зв'язку з хворобою, за умови, що його інтереси достатньою мірою захищені (див. ухвалу щодо прийнятності у справі «Нінн-Хансен проти Данії» (*Ninn-Hansen v. Denmark*), заява № 28972/95, с. 351, ЄСПЛ 1999-V). Проте, якщо провадження передбачає оцінку особистості та характеру обвинуваченого і його психологічного стану на момент вчинення кримінального правопорушення, і якщо результат такого провадження може завдати

йому серйозної шкоди, важливим для забезпечення справедливості провадження є його присутність у засіданні та можливість брати участь у ньому разом зі своїм захисником (див. рішення у справах «Поборнікофф проти Австрії» (*Pobornikoff v. Austria*), заява № 28501/95, пункт 31, від 03 жовтня 2000 року; «Зана проти Туреччини» (*Zana v. Turkey*), від 25 листопада 1997 року, пункти 71 – 73, Збірник рішень Європейського суду з прав людини 1997-VII та «Кремзов проти Австрії» (*Kremzow v. Austria*), від 21 вересня 1993 року, Серія А № 268).

(ii) Застосування загальних принципів у цій справі

56. Суд повторює, що відповідні положення КПК України вказують, що завданням національних судів у цій справі було встановлення, чи вчинила заявниця діяння, яке становило кримінальне правопорушення у вигляді умисного нанесення легких тілесних ушкоджень у стані неосудності, і, якщо так, оцінити, чи вимагав її психічний стан застосування конкретного заходу – поміщення у психоневрологічний диспансер (див. пункт 40). Таким чином, для справедливості провадження було необхідним, щоб заявниця була присутня у засіданні та мала можливість брати в ньому участь разом зі своїм захисником.

57. Проте, хоча заявниця була присутня у підготовчому засіданні та з'явилася у засідання 09 липня 2014 року, їй не дали можливості взяти участь у судовому розгляді після її видалення із залу судового засідання районним судом (див. пункт 16). У результаті судовий розгляд відбувся за відсутності заявниці, і вона не змогла оскаржити пред'явлені їй обвинувачення та висновок про необхідність поміщення її до психіатричного закладу, а також надати докази у зв'язку з цим. Факти також свідчать, що заявниця була позбавлена інших процесуальних прав, у тому числі права на ознайомлення з матеріалами справи.

58. Суд встановив, що, хоча право бути заслуханим у суді не має абсолютного характеру, воно посідає таке важливе місце в демократичному суспільстві та має таке основоположне значення для захисту особи від свавілля з боку органів державної влади, що сам факт, що особа страждає на психічну хворобу або була визнана недієздатною, не може автоматично призвести до виключення реалізації цього права загалом. Саме вразливість психічно хворого обвинуваченого посилює потребу підтримувати його права (див. рішення у справі «Г. проти Франції» (*G. v. France*), заява № 27244/09, пункт 53, від 23 лютого 2012 року). У цьому контексті органи державної влади повинні проявити належну ретельність для ефективного забезпечення права обвинуваченого бути присутнім і повинні діяти особливо обережно, коли це право порушується, щоб не

поставити психічно хворих осіб у невігідне становище порівняно з іншими підсудними, які користуються цим правом (див. рішення у справі «Валерій Лопата проти Росії» (*Valeriy Lopata v Russia*), заява № 19936/04, пункт 125, від 30 жовтня 2012 року). Суд не переконаний, що органи державної влади України дотрималися зазначених обов'язків у цій справі.

59. Зокрема, ніщо не свідчить, що рішення про видалення заявниці із залу судового засідання ґрунтувалося на її нездатності брати ефективну участь у кримінальному провадженні. Насправді суд першої інстанції так і не здійснив належної оцінки у зв'язку з цим. Матеріали справи свідчать, що заявницю, стверджуваний психічний розлад якої ще не був підтверджений судом першої інстанції, за клопотанням прокурора було позбавлено права брати участь у провадженні з метою забезпечення присутності свідка сторони обвинувачення (див. пункт 16). Однак, навіть припустивши, що могла виникнути необхідність захистити неповнолітнього свідка, який був вразливим, така мета могла виправдати видалення заявниці лише на час допиту цього свідка, а не з усього судового розгляду. Крім того, Уряд не стверджував, що національний суд мав у своєму розпорядженні які-небудь докази, які б переконливо доводили, що поведінка або психічний стан заявниці перешкоджали їй викласти свою позицію під час публічного судового засідання та належним чином захистити себе (див. для порівняння згадані рішення у справах «Г. проти Франції» (*G. v. France*), пункти 54 і 55 та «Васенін проти Росії» (*Vasenin v. Russia*), пункт 139). Її доводи у національних органах влади, надані до Суду, цього не підтверджують.

60. Хоча справді згідно з національним законодавством у редакції, чинній на момент подій, присутність заявниці не була обов'язковою, така присутність передбачалася, якщо стан здоров'я дозволяв їй брати ефективну участь у провадженні (див. пункт 39). Крім того, Пленум Верховного Суду України в постанові № 7 від 03 червня 2005 року конкретно дав вказівку судам забезпечувати участь у засіданнях осіб, стосовно яких розглядалося питання про застосування примусових заходів медичного характеру, за винятком випадків, коли характер їхньої хвороби цьому перешкоджав (див. пункт 43). Однак, як було зазначено, районний суд не здійснив оцінки здатності заявниці брати участь у розгляді справи.

61. З огляду на наведене та враховуючи важливість предмета спору для заявниці, районний суд з метою забезпечення справедливості кримінального провадження не мав розглядати справу заявниці без спостереження за її поведінкою, перевірки точності її показань та порівняння їх із показаннями потерпілої, інтереси якої необхідно було захистити, та свідків. Попри якість правової допомоги, наданої заявниці на цьому етапі, Суд вважає, що присутність захисника під час провадження не могла компенсувати відсутність у заявниці

можливості викласти свою позицію у суді (див. згадане рішення у справі «Валерій Лопата проти Росії» (*Valeriy Lopata v. Russia*), пункт 128; див. також, *mutatis mutandis*, рішення у справі «Дуда проти Польщі» (*Duda v. Poland*), заява № 67016/01, від 19 грудня 2006 року).

62. Отже, Суд вважає, що проведений за відсутності заявниці судовий розгляд не відповідав вимогам справедливості, закріпленим у пункті 1 статті 6 Конвенції.

(b) Ефективна правова допомога

(i) Загальні принципи

63. Суд нагадує, що для справедливості системи кримінального судочинства надзвичайно важливим є те, щоб обвинувачений мав належний захист як у першій інстанції, так і в апеляційному суді (див. рішення у справі «Петріна проти Хорватії» (*Petrina v. Croatia*), заява № 31379/10, пункт 47, від 13 лютого 2014 року). Проте держава не може нести відповідальність за кожен недолік захисника, призначеного для надання безоплатної правової допомоги або обраного обвинуваченим. Закономірним наслідком є те, що, якщо адвокатура незалежна від держави, то здійснення захисту, по суті, є справою підсудного і його захисника, незалежно від того, чи буде захисник призначений у межах правової допомоги чи фінансуватися приватно (див. рішення у справі «Кускані проти Сполученого Королівства» (*Cuscani v. the United Kingdom*), заява № 32771/96, пункт 39, від 24 вересня 2002 року). Згідно з підпунктом «с» пункту 3 статті 6 Конвенції компетентні національні органи влади зобов'язані втручатися лише у тому випадку, якщо нездатність захисника забезпечити ефективне представництво є очевидною або достатньою мірою доведена до їхнього відома в інший спосіб (див. рішення у справах «Камасінські проти Австрії» (*Kamasinski v. Austria*), від 19 грудня 1989 року, пункт 65, Серія А № 168 та «Дауд проти Португалії» (*Daud v. Portugal*), від 21 квітня 1998 року, пункт 38, Збірник рішень Європейського суду з прав людини 1998-II).

64. Суд також нагадує, що хоча ефективність правової допомоги не обов'язково вимагає проактивного підходу з боку захисника, а якість юридичних послуг не можна виміряти кількістю клопотань або оскаржень, поданих захисником до суду, явно пасивна поведінка може принаймні викликати серйозні сумніви стосовно ефективності захисту. Це особливо актуально, якщо обвинувачений рішуче заперечує обвинувачення та оскаржує докази, або не може бути присутнім у судовому засіданні та забезпечувати свій особистий захист (див. згадане рішення у справі «Васенін проти Росії» (*Vasenin v. Russia*), пункт 142).

(ii) Застосування загальних принципів у цій справі

65. Суд зазначає, що під час кримінального провадження інтереси заявниці представляв призначений державою захисник, К., якого згодом замінила Д. Крім того, Суд зауважує, що обидва захисники були по суті пасивними і не діяли в найкращих інтересах заявниці. У матеріалах справи ніщо не свідчить, що захисник заявниці оскаржувала допустимість будь-яких доказів або подавала клопотання в її інтересах на будь-якій стадії провадження, попри той факт, що сама заявниця послідовно заперечувала обвинувачення та оскаржувала результати судово-психіатричної експертизи, а також спосіб її проведення (див. пункти 6, 15, 18 і 25). Позиція, яку зайняла Д. і висловила у своїй промові, була особливо вражаючою (див. пункт 19).

66. Суд також бере до уваги аргумент заявниці, що вона не могла ефективно оскаржити ухвалу від 14 липня 2014 року, оскільки її захисник не подав апеляційну скаргу. Суд зазначає, що в багатьох справах така бездіяльність захисника призводить до висновку про порушення підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції у поєднанні з пунктом 1 статті 6 Конвенції (див., наприклад, рішення у справах «Сийрак проти Росії» (*Siyrak v. Russia*), заява № 38094/05, пункти 30 – 33, від 19 грудня 2013 року; «Орлов проти Росії» (*Orlov v. Russia*), заява № 29652/04, пункти 109 та 117, від 21 червня 2011 року та «Ананьев проти Росії» (*Ananyev v. Russia*), заява № 20292/04, пункти 55 і 56, від 30 липня 2009 року). До того ж у цій справі Д. не лише не подав апеляційну скаргу, але й підтримала прокурора, виступаючи за закриття апеляційного провадження, ініційованого самою заявницею, попри важливість предмета спору для заявниці та наявність очевидних підстав для оскарження (див. пункт 27).

67. З огляду на наведене Суд доходить висновку, що надана заявниці правова допомога була серйозно та явно недостатньою. Зовсім не захищаючи права та інтереси заявниці, її призначений державою захисник, як вбачається, підтримував позицію сторони обвинувачення як щодо питань по суті, так і щодо такого важливого процесуального питання, як присутність заявниці у судовому засіданні. Суд уже встановив, що заявниця була несправедливо позбавлена можливості бути присутньою у судовому засіданні та представити власну версію подій і докази (див. пункт 62). Отже, Суд вважає, що недоліки отриманої заявницею правової допомоги були особливо помітними та завдали шкоду з огляду на відсутність у заявниці можливості виправити чи будь-яким чином зменшити негативний вплив такої допомоги на результат провадження щодо неї.

68. Стосовно аргументу Уряду, що заявниця повинна була повідомити суд першої інстанції про низьку якість наданої їй правової допомоги і попросити замінити їй захисника, Суд зазначає, що нездатність К. і Д. надати ефективну правову допомогу була явною і

заявниця скаржилася на це. Вона просила органи державної влади, у тому числі районний суд, замінити К. (див. пункти 13 і 15). Стосовно Д., то цей представник вперше з'явився у засіданні 09 липня 2014 року, з якого заявницю було видалено та яке зрештою було відкладено. Наступне й останнє засідання у справі було проведено районним судом за відсутності заявниці, і Уряд не заперечував, що заявниця навіть не знала про це засідання. Вбачається, що Д. зрештою виконала вказівку судді не повідомляти свого клієнта про дату засідання у справі, хоча вона сама вважала, що це суперечить її обов'язку як захисника (див. пункт 17). У своїх скаргах до судів вищих інстанцій заявниця прямо скаржилася на явно неефективну допомогу захисників К. і Д., включно з відмовою Д. подати апеляційну скаргу на ухвалу від 14 липня 2014 року (див. пункти 25 і 28). За таких обставин саме національні суди мали втрутитися та призначити нового захисника або відкласти засідання, доки заявниця не зможе бути належним чином представлена (там само). Однак суди відмовили в розгляді апеляційної скарги заявниці з формальних підстав, посилаючись на те, що апеляційну скаргу міг подати лише захисник заявниці, тоді як відмова захисника зробити це була одним із аспектів скарги заявниці.

69. Насамкінець, хоча в липні 2014 року заявниця отримала певну юридичну консультацію від обраного нею захисника, який, вочевидь, допоміг їй сформулювати її апеляційну скаргу (див. пункт 23), Суд зазначає, що Уряд не стверджував, що цей факт мав призвести до висновку, що заявниця не потребувала наданої державою правової допомоги, або що недоліки останньої не вплинули на справедливість судового провадження.

70. У контексті наведеного Суд вважає, що якість наданої заявниці у цій справі правової допомоги та відсутність належної ретельності з боку національних судів у зв'язку з цим не відповідали вимогам пункту 1 та підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції.

(с) Доступ до апеляційного оскарження

(i) Загальні принципи

71. Суд повторює, що право на доступ до апеляційного суду в кримінальних справах є не більш абсолютним, ніж у цивільних справах, і держава, якій дозволено обмежувати право на апеляційне оскарження, користується певною свободою розсуду щодо таких обмежень (рішення у справах «Девеєр проти Бельгії» (*Deweere v. Belgium*), від 27 лютого 1980 року, пункт 49, Серія А № 35; «Карт проти Туреччини» [ВП] (*Kart v. Turkey*) [GC], заява № 8917/05, пункт 67, ЄСПЛ 2009 (витяги)). Однак ці обмеження не повинні перешкоджати здійсненню цього права у спосіб або такою мірою, за яких буде порушена його суть. Вони повинні переслідувати законну

мету, і має існувати розумна пропорційність між застосовними засобами та метою, якої прагнуть досягти (див. рішення у справі «Герен проти Франції» [ВП] (*Guérin v. France*) [GC], від 29 липня 1998 року, пункт 37, *Збірник рішень Європейського суду з прав людини* 1998-V).

(ii) *Застосування загальних принципів у цій справі*

72. Суд зазначає, що 14 липня 2014 року районний суд постановив ухвалу стосовно пред'явлених заявниці обвинувачень, встановивши, що вона вчинила кримінальне правопорушення. Суд встановив, що вона не могла нести кримінальну відповідальність за станом психічного здоров'я, і ухвалив помістити її до психіатричного закладу. Беззаперечно, згідно з національним законодавством заявниця, в принципі, мала право на розгляд її справи апеляційним судом як щодо питань фактів, так і щодо питань права. Однак, як випливає зі статті 393 КПК України, як особа, до якої застосовувалися примусові заходи медичного характеру, заявниця не мала права подавати апеляційну скаргу на ухвалу від 14 липня 2014 року самостійно і мала зробити це через свого захисника, яким на той момент була призначена їй державою юрист Д. (див. пункт 41). Отже, як вбачається, рішення оскаржувати чи не оскаржувати ухвалу районного суду, було повністю залишено на розсуд Д. Іншими словами, сама заявниця була позбавлена можливості захистити себе в апеляційному суді щодо суті висунутих обвинувачень і оскаржити ухвалу про поміщення її до психіатричного закладу.

73. У зв'язку з цим Суд не залишає поза увагою те, що заявниця, вочевидь, проконсультувалася з обраним нею захисником до подання апеляційної скарги, яку вона подала особисто, без участі законного представника (див. пункт 23). Наскільки цей захисник був залучений до складання апеляційної скарги, невідомо. Важливо, що Уряд не стверджував, що згідно з національним законодавством цей захисник мав право подати апеляційну скаргу від імені заявниці, попри те, що її захисником на той момент була Д., і не вважав, що будь-яка така можливість, якщо вона існувала, розв'язувала б проблему щодо заборони заявниці самостійно подавати апеляційну скаргу. Отже, у Суду немає підстав розглядати це питання.

74. У будь-якому випадку, на думку Суду, той факт, що заявниця не мала можливості подати апеляційну скаргу особисто, важко узгодити зі статтею 6 Конвенції, яка вимагає, щоб особа, обвинувачена у вчиненні кримінального правопорушення, мала право брати ефективну участь у розгляді справи щодо неї. Безсумнівно, можна передбачити ситуації, коли психічний стан обвинуваченого робить його нездатним реалізувати свої процесуальні права, і делегування цих прав іншій особі є виправданим. Проте Суд не буде визнавати лише стверджувану

психічну хворобу заявниці як передбачене і повне обмеження її процесуальних прав, включно з її правом на апеляційне оскарження, зокрема, якщо судами не було проведено оцінки її здатності особисто брати участь в провадженні, яке завершилося постановленням ухвали про її поміщення до психіатричного закладу (див., *mutatis mutandis*, рішення у справах «О.Г. проти Латвії» (*O.G. v. Latvia*), заява № 66095/09, пункт 62, від 23 вересня 2014 року та «Прошкін проти Росії» (*Proshkin v. Russia*), заява № 28869/03, пункт 92, від 07 лютого 2012 року, в яких Суд розглядав подібне питання з точки зору пункту 4 статті 5 Конвенції щодо затриманої особи). Важливість предмета спору – тримання заявниці в психіатричному закладі – змушує дійти такого висновку.

75. Крім того, як свідчать обставини цієї справи, захисник заявниці Д. не подала апеляційну скаргу всупереч бажанню заявниці та незважаючи на наявність потенційно обґрунтованих підстав для оскарження. Оскільки заявниця не мала прямого доступу до цього засобу юридичного захисту, це мало незворотні наслідки для результату провадження та її прав.

76. У зв'язку з цим Суд не може не зазначити із занепокоєнням, що хоча чинне на момент подій національне законодавство щодо участі у засіданнях та ініціювання судового перегляду триваючого психіатричного лікування було змінено в 2017 році (див. пункти 42), жодних змін не було внесено щодо такого важливого аспекту, як право обвинуваченого особисто подавати апеляційну скаргу на ухвалу у кримінальному провадженні про застосування примусових заходів медичного характеру.

77. Загалом, Суд вважає, що за обставин цієї справи відмова у розгляді апеляційної скарги заявниці була невиправданим обмеженням її процесуальних прав, а тому було несумісною з вимогами статті 6 Конвенції.

(d) Висновок

78. Оцінюючи загальну справедливість судового розгляду, Суд, беручи до уваги всі зазначені фактори, зокрема необґрунтоване видалення заявниці із залу суду першої інстанції в поєднанні з наданою їй неефективною правовою допомогою, і відсутністю будь-якого належного обґрунтування ненадання їй можливості особисто подати апеляційну скаргу у кримінальному провадженні щодо неї, доходить висновку, що права заявниці були порушені такою мірою, що це підірвало загальну справедливість провадження. Отже, Суд вважає, що було порушено пункт 1 і підпункт «с» пункту 3 статті 6 Конвенції.

II. ІНШІ СТВЕРДЖУВАНІ ПОРУШЕННЯ КОНВЕНЦІЇ

79. На підставі тих самих фактів заявниця також скаржилася, що вона не мала доступу до апеляційного оскарження у кримінальному провадженні щодо неї, що її поміщення до психіатричного закладу було незаконним і вона не мала можливості ініціювати перегляд законності такого поміщення до психіатричного закладу. Вона посилалася на пункти 1 і 4 статті 5 Конвенції та статтю 2 Протоколу № 7 до Конвенції.

80. Беручи до уваги факти справи, доводи сторін та свої наведені раніше висновки за статтею 6 Конвенції, Суд вважає, що він розглянув основні юридичні питання, порушені у справі, і немає потреби в окремому розгляді прийнятності та суті скарг, які залишилися (див. рішення у справі «Центр юридичних ресурсів в інтересах Валентина Кимпеану проти Румунії» [ВП] (*Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu v. Romania*) [GC], заява № 47848/08, пункт 156, ЄСПЛ 2014).

III. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

81. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

A. Шкода

82. Заявниця вимагала 50 000 євро в якості відшкодування моральної шкоди.

83. Уряд вважав цю вимогу необґрунтованою.

84. Стосовно моральної шкоди Суд нагадує, що якщо, як і у цій справі, особа стала потерпілою внаслідок провадження, яке призвело до порушення вимог статті 6 Конвенції, належним способом виправлення такого порушення може, в принципі, бути новий розгляд або відновлення провадження на вимогу заявника (див. рішення у справі «Кудак проти Литви» [ВП] (*Cudak v. Lithuania*) [GC], заява № 15869/02, пункт 79, ЄСПЛ 2010 з подальшими посиланнями). Суд вважає, що у цій справі присудження справедливої сатисфакції може ґрунтуватися лише на тому факті, що заявниця не змогла скористатися гарантіями статті 6 Конвенції. Хоча Суд не може робити припущення щодо результату провадження на національному рівні, якби ситуація була іншою, він вбачає обґрунтованим вважати заявницю такою, яка була позбавлена реальної можливості. Крім того, заявниця зазнала моральної шкоди, і встановлення порушення Конвенції не стаповитиме

достатню справедливу сатисфакцію. Беручи до уваги характер встановлених порушень та здійснюючи оцінку на засадах справедливості, як того вимагає стаття 41 Конвенції, Суд присуджує заявниці 5 400 євро в якості відшкодування моральної шкоди.

В. Судові та інші витрати

85. Заявниця також вимагала 5 100 євро в якості компенсації судових та інших витрат, понесених під час провадження у національних судах і у Суді. Вона надала копію договору з її захисником, згідно з яким вона зобов'язувалася сплатити за надану правову допомогу 50 євро за годину, а також детальну інформацію про час, витрачений представником на справу, який становив загалом 102 години, враховуючи підготовку апеляційної і касаційної скарг заявниці на ухвалу від 14 липня 2014 року.

86. Уряд вважав, що вимога була необґрунтованою та надмірною. Зокрема, він поставив під сумнів участь представника заявниці у Суді в провадженні на національному рівні (див. пункт 23).

87. Відповідно до практики Суду заявник має право на компенсацію судових та інших витрат, лише якщо буде доведено, що такі витрати були фактичними і неминучими, а їхній розмір – обґрунтованим. У цій справі з огляду на наявні в нього документи та зазначені критерії Суд вважає за розумне присудити заявниці 3 800 євро в якості компенсації судових та інших витрат, понесених під час провадження у Суді.

С. Пеня

88. Суд вважає за належне призначити пеню на підставі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Оголошує* прийнятною скаргу за статтею 6 Конвенції на справедливість кримінального провадження з огляду на відсутність заявниці у судових засіданнях, низьку якість наданої правової допомоги та відсутність доступу до апеляційного оскарження;
2. *Постановляє*, що було порушено пункт 1 і підпункт «с» пункту 3 статті 6 Конвенції;

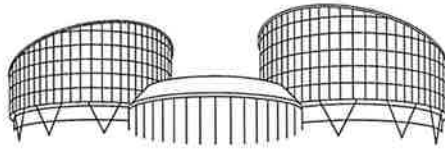
РІШЕННЯ У СПРАВІ «Л.Т. ПРОТИ УКРАЇНИ»

3. *Постановляє*, що немає потреби розглядати прийнятність та суть скарг за статтею 5 Конвенції та статтею 2 Протоколу № 7 до Конвенції;
4. *Постановляє*, що:
 - (а) упродовж трьох місяців з дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна сплатити заявниці такі суми, які мають бути конвертовані в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу:
 - (i) 5 400 (п'ять тисяч чотириста) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися, в якості відшкодування моральної шкоди;
 - (ii) 3 800 (три тисячі вісімсот) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися заявниці, в якості компенсації судових та інших витрат, які мають бути сплачені безпосередньо на рахунок, вказаний паном Левицьким;
 - (iii) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на зазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти;
5. *Відхиляє* решту вимог заявниці щодо справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 06 червня 2024 року відповідно до пунктів 2 та 3 Правил 77 Регламенту Суду.

Віктор Соловейчик
(*Victor Soloveytchik*)
Секретар

Маттіас Гуйомар
(*Mattias Guyomar*)
Голова

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

FIFTH SECTION

CASE OF L.T. v. UKRAINE

(Application no. 13459/15)

JUDGMENT

Art 6 § 1 (criminal) and Art 6 § 3 (c) • Fair hearing • Defence through legal assistance • Criminal proceedings against the applicant resulting in her committal to a psychiatric facility • Art 6 applicable under its criminal limb • Unjustified exclusion of applicant from trial before the first-instance court, before her alleged mental disorder was confirmed by that court, resulting in her inability to challenge the charges against her and her committal • Trial court's failure to assess the applicant's ability to stand trial • Applicant also deprived of other procedural rights • State-appointed legal assistance seriously and manifestly deficient and damaging to applicant's rights and interests • Lack of due diligence on the part of the domestic courts in that respect • No appeal lodged contrary to applicant's wishes, decision having been left entirely to State-defence counsel's discretion • No right under relevant domestic law for an accused person to lodge an appeal in person against a judgment in criminal proceedings ordering coercive measures • Absence of any proper justification for not allowing applicant to lodge an appeal in person • Overall fairness of proceedings undermined

Prepared by the Registry. Does not bind the Court.

STRASBOURG

6 June 2024

FINAL

06/09/2024

*This judgment has become final under Article 44 § 2 of the Convention.
It may be subject to editorial revision.*

In the case of L.T. v. Ukraine,

The European Court of Human Rights (Fifth Section), sitting as a Chamber composed of:

Mattias Guyomar, *President*,

Lado Chanturia,

Mārtiņš Mits,

Stéphanie Mourou-Vikström,

María Elósegui,

Kateřina Šimáčková,

Mykola Gnatovskyy, *judges*,

and Victor Soloveytchik, *Section Registrar*,

Having regard to:

the application (no. 13459/15) against Ukraine lodged with the Court under Article 34 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (“the Convention”) by a Ukrainian national, Ms L.T. (“the applicant”), on 7 March 2015;

the decision not to disclose the applicant’s identity to the public (Rule 47 § 4 of the Rules of Court);

the decision to give notice to the Ukrainian Government (“the Government”) of the complaints under Article 5 §§ 1 (e) and 4, Article 6 and Article 2 of Protocol No. 7, and to declare the remainder of the application inadmissible;

the observations submitted by the respondent Government and the observations in reply submitted by the applicant;

the written comments submitted by Validity Foundation – Mental Disability Advocacy Center, a non-governmental organisation which was granted leave to intervene as a third party by the then President of the Fifth Section;

Having deliberated in private on 14 May 2024,

Delivers the following judgment, which was adopted on that date:

INTRODUCTION

1. The case mainly concerns the applicant’s complaint under Article 6 of the Convention of the unfairness of criminal proceedings against her which led to a decision to commit her to a psychiatric facility.

THE FACTS

2. The applicant was born in 1982 and lives in Poltava. She was represented by Mr O. Levytskyy, a lawyer practising in Kyiv.

3. The Government were represented by their Agent, most recently Ms M. Sokorenko, of the Ministry of Justice.

4. The facts of the case may be summarised as follows.

I. CRIMINAL PROCEEDINGS AGAINST THE APPLICANT

5. On 13 November 2013 N., the wife of a man whom the applicant was allegedly stalking, filed a complaint with the police, alleging that the applicant had assaulted her in the street and consequently she had sustained bruising to her face and suffered pain in her neck. Criminal proceedings were instituted.

6. On 30 January 2014, in the presence of K. (a legal aid lawyer whom the investigating officer had invited to attend), the applicant was charged with intentionally inflicting minor bodily injury on N. and questioned. She denied inflicting any bodily injury on N.

7. In the course of the investigation, the investigator interviewed the victim and witnesses and carried out a reconstruction of the incident, without the applicant's participation. He also commissioned a psychiatric report on the applicant's state of mind at the time of the offence and whether there was a need for her to be placed in psychiatric detention.

8. On 5 June 2014, following an inpatient forensic psychiatric examination of the applicant, a panel of psychiatrists from the Dnipro Regional Psychiatric Hospital submitted report no. 120, which stated that the applicant suffered from chronic paranoid schizophrenia which manifested itself in a form of erotic delirium accompanied by an erotic interpretation of events which occurred; abnormal emotional reactions with a lowering of the threshold of aggression; and the subordination of her entire way of life to delusional ideas and the implementation of those ideas. The experts concluded that the applicant was incapable of understanding and controlling her actions and had been similarly incapable both at the time of the offence and during the assessment, and that her state of health warranted her placement in a psychiatric hospital under standard supervision. According to the applicant, she was not provided with a copy of the report and only became aware of the experts' conclusion during the subsequent court proceedings.

9. On 24 June 2014, in an application made before the Kyivskyy District Court of Poltava ("the District Court"), a prosecutor charged the applicant with intentionally inflicting minor bodily injury and asked the District Court to order her involuntary psychiatric confinement, as provided for in Article 94 of the Criminal Code.

10. On the same day the investigator granted K. access to the case file.

11. On 3 July 2014 the District Court held a preparatory hearing for the trial. The applicant and K. were present. According to the applicant, she had learned of that hearing, and thus the fact that the case had been transferred to the court, from a summons she had received on 2 July 2014. She had then tried to contact K., but to no avail. After the hearing, during which she learned that K. had familiarised himself with the case file in her absence and had not informed her of this, she tried to discuss the situation with him, but

he refused to cooperate, saying that she was free to instruct a private lawyer if she was dissatisfied with his conduct.

12. On the same day, 3 July 2014, the applicant asked the District Court to grant her access to the court's case file, including the prosecutor's application and any accompanying material. She received no reply.

13. On 4 July 2014 the applicant asked the Poltava Legal Aid Centre to replace K. with another lawyer, arguing that he had acted contrary to her interests.

14. On the same day the applicant asked the prosecutor's office to allow her to study the material in her criminal case file and make copies of the documents contained therein. In its reply of 7 July 2014, the Poltava regional prosecutor's office noted that the applicant had to act through her legal counsel, as she was a person in respect of whom coercive measures of a medical nature were sought.

15. On 8 July 2014 the applicant complained to the District Court of K.'s inactivity and lack of cooperation, and requested that another lawyer be appointed for her. She also filed an application challenging the conclusions of her forensic medical examination and requesting a new forensic psychiatric assessment.

16. On 9 July 2014 the District Court held a hearing in the case. The applicant was represented by a new legal aid lawyer, D., who had been appointed on 8 July 2014 to replace K., who had fallen ill. According to the official audio-recording of the hearing made available to the Court, at the beginning of the hearing the prosecutor asked the court to hear the case in the absence of the applicant, as a minor witness was afraid to come to court to testify because he feared for his life and health. Relying on Article 512 of the Code of Criminal Procedure (see paragraph 39 below), the prosecutor argued that the applicant's presence was not mandatory. D. stated that she was not in a position to give an opinion on the matter as she had not yet seen the case file, and she asked the court to grant her time to study the case. The District Court allowed the prosecutor's request and ordered the applicant to leave the courtroom. It ruled that since the case involved underage witnesses and concerned the application of coercive medical measures, the proceedings should be conducted in the applicant's absence, with her interests being represented by her defence counsel.

17. The judge then decided to adjourn the hearing until 14 July 2014 in order to give D. time to familiarise herself with the case file. At the same time, he asked D. not to inform the applicant of the date of the next hearing. In response to D. arguing that it was her duty to inform her client of the hearing, the judge assured D. that it would be fine with him if the applicant was not informed of the hearing.

18. On 10 July 2014 the applicant submitted a written request to the District Court for access to the documents in the case file, including the forensic psychiatric report. Referring to her request of 4 July 2014, she

noted that the public prosecutor had refused to allow her access and stated that she wished to challenge that report at the trial. There is no response to that request in the case file.

19. On 14 July 2014 the District Court held a trial hearing in the presence of the prosecutor, the victim and D. The applicant was not informed of the hearing. The District Court heard testimony from the victim and witnesses for the prosecution. It also studied the forensic psychiatric report of 5 June 2014 and examined other documents. D. did not challenge the admissibility of any piece of evidence and did not raise any objections or comments. During her closing statement, which lasted about twenty-four seconds, D. submitted that she had nothing to say and further stated that based on her personal experience of communicating with the applicant, and having regard to the forensic psychiatric report, she would leave the decision to the discretion of the court.

20. On the same day the District Court delivered its judgment. It found that the applicant had committed the offence of intentionally causing N. bodily harm. The court also found, on the basis of the forensic psychiatric report of 5 June 2014, that the applicant could not be held responsible for the offence in question and required involuntary medical treatment in a psychiatric facility under standard supervision. The judgment was amenable to appeal within thirty days.

21. D. did not lodge an appeal against the judgment of 14 July 2014.

22. On 16 July 2014 the applicant wrote to the District Court, complaining that she had not been informed of the time and date of the hearing and asking for a copy of the judgment of 14 July 2014. In particular, she submitted that she had not known that a judgment had been delivered in her case until 15 July 2014, following a telephone call from D., who had explained that she herself had not been aware of the date of the hearing in advance and had therefore not been able to inform the applicant of the hearing. A copy of the judgment was sent to the applicant as requested.

23. As it transpires from the applicant's claim under Article 41 of the Convention (see paragraph 86 below) on 23 July 2014 she concluded a legal aid agreement with a lawyer of her choosing, Mr Levytskyy (who later became her representative before the Court (see paragraph 2 above). According to the applicant's claim for just satisfaction, that lawyer assisted her in drafting appeals against the judgment of 14 July 2014. In their observations in reply to the applicant's claims for just satisfaction, the Government questioned the amount sought, stating, inter alia, that the lawyer had not invoiced the applicant for this assistance until 2023, i.e. nine years after the alleged provision of the service, whereas the legal aid agreement of 23 July 2014 provided that he should have submitted an annual report on the work carried out.

24. On 28 July 2014 the applicant again asked the District Court to grant her access to the case file, noting that her previous requests remained unanswered. Apparently, this was to no avail.

25. On 12 August 2014 the applicant appealed in person against the judgment of 14 July 2014. She argued, *inter alia*, that she had been convicted of a crime which she had not committed, and that the District Court had arbitrarily excluded her from the hearing and proceeded in her absence, depriving her of the opportunity to present her case, examine witnesses and defend herself in person. The applicant further complained that she had been deprived of access to the case file, including the prosecutor's request for compulsory medical treatment and the forensic psychiatric report on which the order for her psychiatric confinement was based. The applicant contested the findings of that report and the manner in which her forensic examination had been conducted. Lastly, she submitted that the State-appointed lawyers who had represented her had been manifestly ineffective and had refused to take steps to protect her interests, including filing an appeal against the judgment of 14 July 2014. In her defence, she submitted a number of pieces of evidence, including positive references from her places of residence and work.

26. On 2 September 2014, at the applicant's request, the Poltava Regional Court of Appeal ("the Court of Appeal"), which was dealing with the applicant's appeal, granted her full access to the case file and the trial records.

27. At a hearing on 9 September 2014, which was held in the presence of the applicant, the prosecutor expressed his opinion that the proceedings should be terminated as the applicant had no right to appeal. D. supported the prosecutor's view. The Court of Appeal decided to terminate the appeal proceedings without examining the merits of the case. It found that in such a case, under Ukrainian law, only the applicant's defence counsel or legal guardian had the right to appeal.

28. The applicant lodged an appeal on points of law, maintaining her complaints and relying on Article 6 of the Convention, among other things. She also requested, as an interim measure, that enforcement of the judgment of 14 July 2014 be suspended.

29. On 22 September 2014 the Higher Specialised Court for Civil and Criminal Matters returned the applicant's appeal on points of law unexamined, for the same reasons as those given by the Court of Appeal, noting that under the applicable law, the applicant had no standing to lodge the appeal in person.

II. THE APPLICANT'S PLACEMENT IN A PSYCHIATRIC HOSPITAL

30. On 22 September 2014 the District Court sent a copy of the judgment of 14 July 2014 to the Poltava Regional Psychiatric Hospital and the local police division for implementation.

31. On 3 October 2014 the applicant, who until that date had remained at liberty, was summoned to a police station and then forcefully taken to the hospital.

32. By a decision of the District Court of 2 April 2015, the applicant was released from the hospital for compulsory outpatient treatment. The decision was based on a request made by the hospital, which had indicated that the applicant's mental health had improved and remained stable.

33. On 17 November 2015 the District Court put an end to the compulsory psychiatric measures following an application by the applicant's treating psychiatrist, who considered that her compulsory psychiatric treatment was no longer necessary.

RELEVANT LEGAL FRAMEWORK

I. THE CRIMINAL CODE OF 5 APRIL 2001 (AS IN FORCE AT THE RELEVANT TIME)

34. The relevant provisions of the Criminal Code on the liability of persons who commit criminal offences in a state of insanity are described in *Anatoliy Rudenko v. Ukraine* (no. 50264/08, § 54, 17 April 2014).

II. THE CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF 13 APRIL 2012

35. Chapter 39 (Articles 503 to 516) of the Code of Criminal Procedure of Ukraine ("the CCP"), as in force at the relevant time, laid down the procedural framework for examining a criminal case against a person who had been charged with committing a criminal offence in a state of insanity or who had become mentally ill after committing a criminal offence and could no longer bear criminal responsibility and serve a sentence.

36. In accordance with Article 506, a person in respect of whom compulsory medical measures were envisaged or in respect of whom proceedings on the application of such measures were pending enjoyed the rights of a suspect and an accused to the extent determined by his or her mental state as established by a forensic psychiatric examination, and exercised those rights through his or her defence counsel or legal guardian.

37. Article 506 further provided that if the nature of a person's mental disorder or mental illness prevented procedural actions from being conducted with his or her participation, the relevant prosecutor or court

could decide to conduct the procedural actions in question without that person's participation.

38. Article 507 provided for the mandatory participation of defence counsel in criminal proceedings regarding the application of coercive measures of a medical nature.

39. By virtue of Article 512 of the CCP, the participation of a person in respect of whom the relevant proceedings were pending was not mandatory, and he or she could take part if the nature of his or her mental disorder so permitted.

40. Under Article 513, when issuing a decision, the court in question had to determine the following questions: (i) whether a criminal offence had taken place; (ii) whether that criminal offence had been committed by the person whose criminal case was being examined; (iii) whether the person had committed the criminal offence in a state of insanity; (iv) whether the person suffered from a mental illness that precluded the application of a criminal punishment; and (v) whether a compulsory medical measure should be applied and which specific measure should be applied.

If the court found it proven that a criminal offence had been committed by the person concerned in a state of insanity, or that after committing a criminal offence the person had become mentally ill and could no longer bear criminal responsibility, the court had to take a decision on the application of compulsory measures of a medical nature.

If the court did not find it proven that a criminal offence had been committed, or established that it had been committed by another person, the court had to refuse to apply compulsory measures of a medical nature and terminate the criminal proceedings.

If it was established that a person had committed a criminal offence in a state of insanity but had recovered by the time of the trial, or that as a result of changes in his or her health, there was no longer a need to apply compulsory medical measures, the court had to terminate the criminal proceedings on the application of compulsory medical measures.

Lastly, Article 513 provided that criminal proceedings for the application of compulsory medical measures could be terminated by the court if a person's insanity at the time of an offence was not established or if a person who had become mentally ill after committing a criminal offence recovered. In that case, the prosecutor had to initiate ordinary criminal proceedings.

41. Articles 393 and 425 of the Code identified defence counsel or a legal guardian as persons with standing to appeal against a decision on the application of compulsory measures of a medical nature.

42. On 14 November 2017 Law no. 2205-VIII introduced amendments to the CCP, making it mandatory for persons in respect of whom compulsory measures of a medical nature were sought to participate in the relevant hearing. The amendments also entitled persons who were subject to compulsory measures of a medical nature to apply to a court in person to

terminate or modify the application of a compulsory measure of a medical nature.

III. RESOLUTION NO. 7 OF 3 JUNE 2005 OF THE PLENARY SUPREME COURT OF UKRAINE

43. The relevant parts read as follows:

“In order to ensure the correct and uniform application by the courts of the legislation on involuntary medical treatment and to eliminate shortcomings in judicial practice, the Plenary Supreme Court resolves as follows:

...

3. ... involuntary medical treatment may be ordered only if the case file contains a reasoned conclusion by psychiatric experts that the person in question is suffering from a mental illness or disorder which renders him or her mentally unfit or partially unfit to stand trial and which warrants the application of such measures ...

Courts must be critical in their assessment of the above-mentioned conclusions [and assess] whether they have a proper scientific basis [and are] convincing and well-reasoned. ... Those conclusions may be used in a case as evidence which has no predetermined probative value and [is] not binding on the court. However, any disagreement with them shall be reasoned in the ruling, verdict or resolution of the court.

...

10. Having regard to the provisions of Article 419 of the Code of Criminal Procedure, sections 3 and 25 of the [Psychiatric Assistance Act], and paragraph 5 of Principle 18 of the Annex to UN General Assembly Resolution 46/119 of 18 February 1992 on the protection of persons with mental illness and the improvement of mental health care ..., which provide that the patient and his representative shall be entitled to attend, participate in and be heard in person at any hearing, the courts must ensure that the person in respect of whom involuntary medical treatment is being considered (except when the nature of his condition prevents this) and his representative participate in the hearings, [if it has not received] a written waiver from that person of his right to attend ...”

IV. CONVENTION ON THE RIGHTS OF PERSONS WITH DISABILITIES, ADOPTED BY THE UNITED NATIONS GENERAL ASSEMBLY ON 13 DECEMBER 2006 (RESOLUTION A/RES/61/106)

44. The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities is geared to promoting, protecting and ensuring full enjoyment of all the human rights and fundamental freedoms by people with disabilities and promoting respect for their intrinsic dignity. Ukraine ratified it on 16 December 2012. The relevant provision of that Convention reads as follows:

Article 13 – Access to justice

“1. States Parties shall ensure effective access to justice for persons with disabilities on an equal basis with others, including through the provision of procedural and age-appropriate accommodations, in order to facilitate their effective role as direct and indirect participants, including as witnesses, in all legal proceedings, including at investigative and other preliminary stages.

2. In order to help to ensure effective access to justice for persons with disabilities, States Parties shall promote appropriate training for those working in the field of administration of justice, including police and prison staff.”

THE LAW

I. ALLEGED VIOLATION OF ARTICLE 6 OF THE CONVENTION

45. The applicant complained that the criminal proceedings against her had been unfair. She relied on Article 6 of the Convention, which, in so far as relevant, reads as follows:

“1. In the determination of ... any criminal charge against him, everyone is entitled to a fair and public hearing ... by [a] ... tribunal ...

...

3. Everyone charged with a criminal offence has the following minimum rights:

...

(c) to defend himself in person or through legal assistance of his own choosing or, if he has not sufficient means to pay for legal assistance, to be given it free when the interests of justice so require.”

A. Admissibility

46. The Government did not raise any objection as to admissibility.

47. Regarding the applicability of Article 6 of the Convention, the Court notes that the applicant, owing to the domestic authorities’ decision on her mental state, could not be held criminally responsible (see paragraph 20 above) and that the compulsory measures ordered against her did not constitute a “punishment”. However, the Court has already found that the criminal limb of Article 6 of the Convention was applicable to proceeding on charges that the applicant had committed a criminal offence resulting in the application of compulsory measures of a medical nature (see *Valeriy Lopata v. Russia*, no.19936/04, §119 and 120, 30 October 2012, and *Vasenin v. Russia*, no. 48023/06, § 130, 21 June 2016). The Court sees no reason to reach a different conclusion in the present case: regardless of their outcome, the impugned proceedings did concern a criminal charge against the applicant and the task of the Ukrainian courts in the applicant’s case included establishing whether the applicant had committed a criminal offence and checking whether, in view of her state of mind, she had to bear

criminal responsibility for the acts committed (see paragraph 40 above). It follows that Article 6 of the Convention applied in its criminal limb.

48. The Court finds that the complaint under Article 6 § 1 of the Convention is neither manifestly ill-founded nor inadmissible on any other grounds listed in Article 35 of the Convention. It must therefore be declared admissible.

B. Merits

1. Submissions by the parties

(a) The applicant

49. The applicant argued that the decision of the District Court to exclude her from the trial had had no legal basis and had been arbitrary. As a result of being excluded from the trial and denied access to the case file, she had been unable to participate effectively in the trial and present her own version of events, challenge evidence and confront witnesses.

50. She further submitted that the State-appointed counsel who had represented her had been manifestly passive and, contrary to her interests, had openly supported the prosecutor's position. Moreover, D. had not appealed against the judgment of 14 July 2014, even though such an appeal had been the only realistic way for the applicant to challenge her conviction and placement in the psychiatric facility, given that under domestic law, she had had no right to appeal in person.

(b) The Government

51. The Government argued that the criminal case had been heard in compliance with the requirements of Chapter 39 of the CCP, by an independent and impartial tribunal which had rendered a fair and reasoned judgment based on the evidence in the case file, such as statements of the victim and witnesses, a record of the reconstruction of the incident and the forensic psychiatric report.

52. Having admitted that the applicant had not been informed of the hearing of 14 July 2014 and had not participated in the trial, the Government submitted that under domestic law, defendants in cases like hers did not have to attend court hearings. At the same time, the law guaranteed that the interests of a mentally ill defendant would be protected through mandatory legal assistance. Therefore, the applicant's removal from the trial had not rendered the proceedings unfair and had not put her at a disadvantage *vis-à-vis* the prosecution, since her lawyer had attended the hearing and ensured her defence. Had the applicant considered that her lawyer – D. in particular – had acted improperly, she should have asked the trial court to replace that lawyer.

2. *The third-party intervener*

53. Validity Foundation – Mental Disability Advocacy Center, an international human rights non-governmental organisation based in Hungary, submitted, *inter alia*, that by virtue of equal recognition and equal standing before the law, persons with psychosocial disabilities could not be excluded from proceedings which concerned them. They had the right to be active agents, whether by directing the actions of their representatives or making their own applications. It was discriminatory to presume that they could not participate effectively in such proceedings on account of their psychosocial disability. The intervener relied on instruments adopted by authoritative bodies, including the United Nations Special Rapporteur on Disability and the United Nations Committee on the Rights of Persons with Disabilities. The intervener concluded by submitting that stripping people with disabilities of their right to participate in person in proceedings against them or depriving them of direct access to legal remedies would amount to discrimination and be contrary to their right of access to justice, which was a core element of the rule of law.

3. *The Court's assessment*

(a) **Personal attendance**

(i) *General principles*

54. The Court reiterates that in accordance with the requirements of a fair trial, a person charged with a criminal offence should, as a general principle, be entitled to be present and participate effectively in the criminal proceedings against him or her. Moreover, subparagraphs (c), (d) and (e) of Article 6 § 3 guarantee to “everyone charged with a criminal offence” the right “to defend himself in person”, “to examine or have examined witnesses” and “to have the free assistance of an interpreter if he cannot understand or speak the language used in court”; it is difficult to see how an accused person could exercise these rights without being present (see *Vasenin v. Russia*, no. 48023/06, § 134, 21 June 2016).

55. The Court also reiterates that the object and purpose of Article 6 §§ 1 and 3 (c) presuppose the accused's presence. The trial court may exceptionally continue hearings where the accused is absent on account of illness, provided that his or her interests are sufficiently protected (see *Ninn-Hansen v. Denmark* (dec.), no. 28972/95, p. 351, ECHR 1999-V). However, where proceedings involve an assessment of the personality and character of the accused and his or her state of mind at the time of the offence, and where the outcome of those proceedings could be of major detriment to him or her, it is essential to the fairness of the proceedings that he or she be present at the hearing and afforded the opportunity to participate in it together with his or her counsel (see *Pobornikoff v. Austria*, no. 28501/95, § 31, 3 October 2000; *Zana v. Turkey*, 25 November 1997, §§

71-73, Reports 1997-VII; and *Kremzow v. Austria*, 21 September 1993, § 67, Series A no. 268-B).

(ii) *Application of the general principles to the present case*

56. The Court reiterates that the relevant provisions of the CCP indicate that the task of the domestic courts in the present case was to establish whether the applicant had committed an act constituting the criminal offence of intentionally inflicting minor bodily injury while in a state of insanity, and, if so, to assess whether her mental condition required the application of a particular measure – psychiatric confinement (see paragraph 40 above). It was thus essential to the fairness of the proceedings that the applicant be present at the hearing and afforded the opportunity to participate in it together with her counsel.

57. However, although the applicant was present at the preliminary court hearing and appeared at the hearing on 9 July 2014, she was not given the opportunity to participate in the trial following her exclusion by the District Court (see paragraph 16 above). As a result, the trial took place in the applicant's absence and she was unable to challenge the charges against her and the conclusion that there was a need for her to be placed in a psychiatric facility and present evidence in this regard. The facts also suggest that the applicant was deprived of other procedural rights, including her right to study the case file.

58. The Court has found that, although not having an absolute character, the right of being heard in court enjoys such a prominent place in a democratic society and has such a fundamental value for the protection of an individual against arbitrariness on the part of public authorities, that the mere fact that an individual suffers from a mental illness or has been declared legally incapacitated cannot automatically lead to the exclusion of the exercise of that right altogether. It is the very vulnerability of a mentally ill defendant which should enhance the need to support his or her rights (see *G. v. France*, no. 27244/09, § 53, 23 February 2012). In this context, the authorities must show the requisite diligence in effectively ensuring the accused's right to be present, and must act particularly carefully when infringing that right, so as not to place mentally ill persons at a disadvantage compared with other defendants who do enjoy that right (see *Valeriy Lopata v. Russia*, no. 19936/04, § 125, 30 October 2012). The Court is not convinced that the Ukrainian authorities discharged that responsibility in the present case.

59. In particular, there is no indication that the decision to exclude the applicant from the trial was based on her inability to participate usefully in the criminal proceedings. In fact, the trial court never made a proper assessment in this regard. The case file suggests that the applicant, whose alleged mental disorder had not yet been confirmed by the trial court, was deprived of her right to participate in the proceedings at the request of the

prosecutor, in order to ensure the presence of a witness for the prosecution (see paragraph 16 above). However, even assuming that there could have been a need to protect a minor witness, who was vulnerable, such an aim could only justify an exclusion of the applicant during the examination of that witness, not from the whole trial. Furthermore, it has not been alleged by the Government that the domestic court had before it any evidence convincingly demonstrating that the applicant's behaviour or mental condition precluded her stating her case in open court and defending herself adequately (see and compare *G. v. France*, cited above, §§ 54 and 55, and *Vasenin*, cited above, § 139). Her submissions before the domestic authorities, which were provided to the Court, did not attest to that.

60. While it is true that under the domestic law in force at the material time, the applicant's presence was not mandatory, it was provided for if her state of health allowed her to participate usefully in the proceedings (see paragraph 39 above). Moreover, the Plenary Supreme Court of Ukraine, in Resolution no. 7 of 3 June 2005, specifically instructed the courts to ensure that persons in respect of whom involuntary medical treatment was being considered participated in hearings, except when the nature of their condition prevented this (see paragraph 43 above). However, as stated above, no assessment of the applicant's ability to stand trial was ever made by the District Court.

61. In view of the above, and given what was at stake for the applicant, the District Court, in order to ensure the fairness of the criminal proceedings, should not have decided on the applicant's case without observing her behaviour, verifying the accuracy of her statements and comparing them with those of the victim – whose interests needed to be protected – and the witnesses. Without looking at the quality of the applicant's legal representation at this juncture, the Court finds that the presence of defence counsel during the proceedings could not compensate for the applicant's inability to state her own case by appearing before the court (see *Valeriy Lopata*, cited above, § 128; see also, *mutatis mutandis*, *Duda v. Poland*, no. 67016/01, 19 December 2006).

62. Accordingly, the Court finds that the trial held in the applicant's absence did not satisfy the requirements of fairness enshrined in Article 6 § 1 of the Convention.

(b) Effective legal assistance

(i) General principles

63. The Court reiterates that it is of crucial importance for the fairness of the criminal justice system that the accused be adequately defended, both at first instance and on appeal (see *Petrina v. Croatia*, no. 31379/10, § 47, 13 February 2014). Nevertheless, a State cannot be held responsible for every shortcoming on the part of a lawyer appointed for legal-aid purposes

or chosen by the accused. It is a natural corollary that if the legal profession is independent from the State, the conduct of the defence is essentially a matter between the defendant and his or her counsel, whether counsel be appointed under a legal-aid scheme or privately financed (see *Cuscani v. the United Kingdom*, no. 32771/96, § 39, 24 September 2002). The competent national authorities are required under Article 6 § 3 (c) of the Convention to intervene only if a failure by legal-aid counsel to provide effective representation is manifest or sufficiently brought to their attention in some other way (see *Kamasinski v. Austria*, 19 December 1989, § 65, Series A no. 168, and *Daud v. Portugal*, 21 April 1998, § 38, Reports 1998-II).

64. The Court further reiterates that while the effectiveness of legal assistance does not necessarily call for a proactive approach on behalf of a lawyer and the quality of legal services cannot be measured by the number of applications or objections lodged by counsel with a court, manifestly passive conduct might at least give rise to serious doubts about the efficacy of the defence. This is particularly so if the accused strongly disputes the accusation and challenges evidence, or is unable to attend the trial and ensure his or her defence in person (see *Vasenin*, cited above, § 142).

(ii) Application of the general principles to the present case

65. The Court notes that in the course of the criminal proceedings the applicant was represented by State-appointed counsel, K. being succeeded by D. It further observes that both lawyers were essentially passive and did not appear to act in the applicant's best interests. There is nothing in the case file to suggest that the applicant's counsel challenged the admissibility of any evidence or made any application in her interests at any stage of the proceedings, despite the fact that the applicant herself consistently denied the charges and contested the results of her forensic psychiatric examination and the manner in which it had been conducted (see paragraphs 6, 15, 18 and 25 above). The position taken by D. and expressed in her final submissions is particularly striking (see paragraph 19 above).

66. The Court is also mindful of the applicant's argument that she could not effectively appeal against the judgment of 14 July 2014 because her lawyer had failed to lodge an appeal. It notes that in many cases, such a failure by a lawyer has led to a finding of a violation of Article 6 § 3 (c) of the Convention, taken in conjunction with Article 6 § 1 (see, for example, *Syrak v. Russia*, no. 38094/05, §§ 30-33, 19 December 2013; *Orlov v. Russia*, no. 29652/04, §§ 109 and 117, 21 June 2011; and *Ananyev v. Russia*, no. 20292/04, §§ 55-56, 30 July 2009). Moreover, in the present case, not only did D. fail to lodge an appeal, but she also joined the prosecutor in advocating the termination of the appeal proceedings instituted by the applicant herself despite the importance of what was at the stake for the applicant and the existence of obvious grounds for appeal (see paragraph 27 above).

67. In view of the foregoing, the Court concludes that the legal assistance provided to the applicant was seriously and manifestly deficient. Far from protecting the applicant's rights and interests, her State-appointed defence counsel appear to have mirrored the prosecution's position, both on substantive issues and on such an important procedural issue as the applicant's presence at the trial. The Court has already found that the applicant was unfairly deprived of an opportunity to attend the trial and present her own version of events and evidence (see paragraph 62 above). It thus considers that the defects in the legal assistance which the applicant received were particularly salient and damaging, given her inability to correct or reduce in any way the negative impact that such assistance had on the outcome of the proceedings against her.

68. As regards the Government's argument that the applicant should have notified the trial court of the poor quality of legal representation she was receiving and requested a change her lawyer, the Court notes that the failure of K. and D. to provide effective legal assistance was manifest and that the applicant did complain about it. She asked the authorities, including the District Court, to replace K. (see paragraphs 13 and 15 above). As regards D., that representative appeared for the first time at the hearing on 9 July 2014 from which the applicant was excluded and which was eventually adjourned. The next and final hearing in the case was held by the District Court in the applicant's absence, and it was not disputed by the Government that the applicant had not even been aware of that hearing. It would appear that D. ultimately followed the judge's instruction not to inform her client of the date of the hearing in the case, even though she herself believed that this was contrary to her duty as defence counsel (see paragraph 17 above). In her appeals to the higher courts, the applicant expressly complained about the manifestly ineffective assistance of counsel K. and D., including D.'s refusal to lodge an appeal against the judgment of 14 July 2014 (see paragraphs 25 and 28 above). In such circumstances, it was for the domestic courts to intervene and appoint new counsel or to adjourn the hearing until such time as the applicant could be adequately represented (*ibid.*). However, the courts dismissed the applicant's appeals on formal grounds, relying on the fact that the appeals could only have been lodged by the applicant's lawyer, whereas the lawyer's refusal to do so was one of the aspects of the applicant's complaint.

69. Finally, while it appears that in July 2014 the applicant obtained some legal advice from a lawyer she chose, which apparently helped her formulate her appeals (see paragraph 23 above), the Court notes that the Government have not argued that this fact should lead to the conclusion that the applicant was not in need of State-provided legal assistance or that the deficiencies in the latter did not affect the fairness of the proceedings.

70. In the light of the above, the Court finds that the quality of the legal assistance provided to the applicant in the present case and the lack of due

diligence on the part of the domestic courts in the matter fell short of the requirements of Article 6 §§ 1 and 3 (c) of the Convention.

(c) Access to an appeal

(i) General principles

71. The Court reiterates that the right of access to an appeal court in criminal matters is no more absolute than in civil matters and the State, which is permitted to place limitations on the right of appeal, enjoys a certain margin of appreciation in relation to such limitations (*Deweert v. Belgium*, 27 February 1980, § 49, Series A no. 35; *Kart v. Turkey* [GC], no. 8917/05, § 67, ECHR 2009 (extracts)). However, these limitations must not restrict the exercise of the right in such a way or to such an extent that the very essence of the right is impaired. They must pursue a legitimate aim and there must be a reasonable proportionality between the means employed and the aim sought to be achieved (*Guérin v. France* [GC], 29 July 1998, § 37, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-V).

(ii) Application of the general principles to the present case

72. The Court notes that on 14 July 2014 the District Court decided on the criminal charge against the applicant, establishing that she had committed a criminal offence. It found that she could not bear criminal responsibility, owing to her mental health, and ordered her confinement in a psychiatric institution. It is uncontested that, in principle, the applicant had the right under domestic law to have her case examined on appeal, both as to the facts and as to the law. However, as is apparent from Article 393 of the CCP, as a person subject to coercive measures of a medical nature, the applicant was not entitled to lodge an appeal against the judgment of 14 July 2014 herself and had to do so through her defence counsel, who at that time was her State-appointed defence lawyer, D. (see paragraph 41 above). It thus appears that the decision as to whether or not to appeal against the decision of the District Court was left entirely to the discretion of D. In other words, the applicant herself was deprived of the opportunity to defend herself on appeal in relation to the merits of the charges and challenge the order placing her in a psychiatric hospital.

73. In this connection, the Court does not overlook that the applicant apparently consulted a lawyer of her own choosing before filing an appeal submitted by her in person, without a legal representative (see paragraph 23 above). The extent to which that lawyer was involved in the drafting of the statement of appeal is unclear. Importantly, the Government have not argued that he was entitled under domestic law to file an appeal on behalf of the applicant despite the fact that her defence counsel at the time was D. and did not consider that any such possibility, if it existed, rendered

unproblematic the prohibition on the applicant filing an appeal herself. Therefore, there is no reason for the Court to deal with this issue.

74. In any event, in the Court's opinion, the fact that the applicant did not have the opportunity to lodge an appeal in person is difficult to reconcile with Article 6 of the Convention, which calls for a person charged with a criminal offence to have the right to participate effectively in the proceedings against him or her. It is undoubtedly possible to envisage situations in which an accused person's mental state renders him incapable of exercising his procedural rights and the delegation of those rights to another person is justified. However, the Court will not accept the presumed mental illness of the applicant alone as an implicit and blanket limitation of her procedural rights, including her right to appeal, particularly where no assessment of her capacity to participate in person in the proceedings leading to her medical detention was made by the courts (see, *mutatis mutandis*, *O.G. v. Latvia*, no. 66095/09, § 62, 23 September 2014, and *Proshkin v. Russia*, no. 28869/03, § 92, 7 February 2012, in which the Court examined a similar issue from the standpoint of Article 5 § 4 with regard to a detained person). The importance of what was at stake – the applicant's confinement in a psychiatric hospital – compels this conclusion.

75. Moreover, as evidenced by the circumstances of the present case, the applicant's lawyer, D., did not lodge an appeal, against the applicant's wishes and despite the existence of potentially valid grounds of appeal. As the applicant could not access that legal remedy directly, this had irreversible consequences for the outcome of the proceedings and her rights.

76. In this regard, the Court cannot but note with concern that while the domestic legislation in force at the material time concerning participation in hearings and the initiation of judicial review of ongoing psychiatric detention was amended in 2017 (see paragraphs 42 above), no changes were made as regards such an important aspect as an accused person's right to lodge an appeal in person against a judgment in criminal proceedings ordering coercive medical measures.

77. All in all, the Court finds that, in the circumstances of the present case, the rejection of the applicant's appeal was an unjustified limitation on her procedural rights and, consequently, was incompatible with the requirements of Article 6 of the Convention.

(d) Conclusion

78. In assessing the overall fairness of the trial, the Court, having regard to all the above mentioned factors, notably the applicant's unjustified exclusion from the trial before the first-instance court, combined with the ineffective legal assistance provided to her and the absence of any proper justification for not allowing her to lodge an appeal in person in her criminal case, concludes that the applicant's rights were adversely affected to such an

extent as to undermine the overall fairness of the proceedings. The Court accordingly finds a violation of Article 6 §§ 1 and 3 (c) of the Convention.

II. OTHER ALLEGED VIOLATIONS OF THE CONVENTION

79. On the basis of the same facts, the applicant also complained that she had had no access to an appeal in her criminal case, that her placement in a psychiatric hospital had been unlawful, and that she had not been able to initiate a review of the lawfulness of her ongoing medical confinement. She relied on Article 5 §§ 1 and 4 of the Convention and Article 2 of Protocol No. 7.

80. Having regard to the facts of the case, the submissions of the parties, and its above findings relating to Article 6 of the Convention, the Court considers that it has dealt with the main legal questions raised by the case and that there is no need to examine separately the admissibility and merits of the remaining complaints (see *Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu v. Romania* [GC], no. 47848/08, § 156, ECHR 2014).

III. APPLICATION OF ARTICLE 41 OF THE CONVENTION

81. Article 41 of the Convention provides:

“If the Court finds that there has been a violation of the Convention or the Protocols thereto, and if the internal law of the High Contracting Party concerned allows only partial reparation to be made, the Court shall, if necessary, afford just satisfaction to the injured party.”

A. Damage

82. The applicant claimed 50,000 euros (EUR) in respect of non-pecuniary damage.

83. The Government considered this claim unsubstantiated.

84. As to the non-pecuniary damage, the Court reiterates that where, as in the instant case, an individual has been the victim of proceedings that have entailed breaches of the requirements of Article 6 of the Convention, a retrial or the reopening of the case, if he or she so requests, represents in principle an appropriate way of redressing the violation (see *Cudak v. Lithuania* [GC], no. 15869/02, § 79, ECHR 2010, with further references). The Court considers that in the present case, an award of just satisfaction can only be based on the fact that the applicant did not have the benefit of the guarantees of Article 6. While it cannot speculate as to the outcome of the domestic proceedings had the position been otherwise, the Court does not find it unreasonable to regard the applicant as having been deprived of a real opportunity. In addition, the applicant has sustained non-pecuniary damage and the finding of a violation of the Convention would not constitute sufficient just satisfaction. Having regard to the nature of the

violations found and making its assessment on an equitable basis, as required by Article 41, the Court awards the applicant EUR 5,400 in respect of non-pecuniary damage.

B. Costs and expenses

85. The applicant also claimed EUR 5,100 for the costs and expenses incurred before the domestic courts and the Court. She submitted a copy of an agreement with her representative under which she had undertaken to pay the representative's legal fees at EUR 50 per hour, and a detailed statement of the time which the representative had spent on the case, amounting to 102 hours in total, including preparation of the applicant's appeals against the judgment of 14 July 2014.

86. The Government considered that the claim was unjustified and excessive. They questioned in particular the involvement in the domestic proceedings of the applicant's representative before the Court (see paragraph 23 above).

87. According to the Court's case-law, an applicant is entitled to the reimbursement of costs and expenses only in so far as it has been shown that these were actually and necessarily incurred and are reasonable as to quantum. In the present case, regard being had to the documents in its possession and the above criteria, the Court considers it reasonable to award the applicant EUR 3,800 for costs and expenses in the proceedings before it.

C. Default interest

88. The Court considers it appropriate that the default interest rate should be based on the marginal lending rate of the European Central Bank, to which should be added three percentage points.

FOR THESE REASONS, THE COURT, UNANIMOUSLY,

1. *Declares* admissible the complaint under Article 6 of the Convention concerning the fairness of the criminal proceedings in view of the applicant's absence from the trial hearings, the poor quality of the legal assistance provided and the lack of access to an appeal;
2. *Holds* that there has been a violation of Article 6 §§ 1 and 3 (c) of the Convention;
3. *Holds* that there is no need to examine the admissibility and merits of the complaints under Article 5 of the Convention and Article 2 of Protocol No. 7;

4. *Holds*,

(a) that the respondent State is to pay the applicant, within three months from the date on which the judgment becomes final in accordance with Article 44 § 2 of the Convention, the following amounts, to be converted into the currency of the respondent State at the rate applicable at the date of settlement:

(i) EUR 5,400 (five thousand four hundred euros), plus any tax that may be chargeable, in respect of non-pecuniary damage;

(ii) EUR 3,800 (three thousand eight hundred euros), plus any tax that may be chargeable to the applicant, in respect of costs and expenses, to be paid directly into the bank account indicated by Mr Levytskyy;

(iii) that from the expiry of the above-mentioned three months until settlement simple interest shall be payable on the above amounts at a rate equal to the marginal lending rate of the European Central Bank during the default period plus three percentage points;

5. *Dismisses* the remainder of the applicant's claim for just satisfaction.

Done in English, and notified in writing on 6 June 2024, pursuant to Rule 77 §§ 2 and 3 of the Rules of Court.

Victor Soloveytchik
Registrar

Mattias Guyomar
President